

Kuinka puukauppaa käytiin Itä-Suomessa?

Jaana Laine: Puukaupan säännöt. Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden puukauppa Itä-Suomessa 1919–1939. Bidrag till kannedom av Finlands natur och folk 168, Helsinki, 2006, 219 s.

■ Viime vuosisadan alussa metsiemme tulevaisuudesta huolta kantaneet jälleen kerran pelkäsivät niiden loppuvan. Puulle ilmaantui uusia käyttömuotoja, mm. selluloosa- ja vaneriteollisuus, jotka aiheuttivat puun kulutuksen nopean kasvun. Metsäteollisuus joutui yhä enemmän turvautumaan yksityismetsistä ostettuun puuhun. Tiedot Suomen metsävaroista ja metsien tilasta olivat pitkään puutteellisia ja epävarmoihin laskelmiin perustuvia, kunnes 1920-luvun alussa tehtiin koko maan metsien yhtäaikainen arvioimistyö. Metsien inventointi osoitti, että yksityismetsien osuus metsien kokonaispinta-alasta oli 51 %, niiden puuvarasto samoin 51 % ja kasvu 65 % metsien vuotuisesta kasvusta.

Yksityismetsät muodostivat

siis tärkeimmän osan Suomen metsäpääomasta. Monissa piireissä huolta aiheutti se arvioimistyössä todettu tosiasia, että yksityismetsien kokonaispinta-alasta lähes kolmannes oli hakkuilla pilattu tai kokonaan hävitetty. Yksityismetsistä käytiin julkista keskustelua vuodesta 1922 alkaen, jolloin yksityismetsälakia valmistelemaan asetettiin yksityismetsäkomitea. Laki saatiin säädettyä vuonna 1928, jolloin eduskunnassa käytiin tiukkaa kädenvääntöä lain sisällöstä. Yksityismetsälakikeskustelussa ei ollut kyse pelkästään metsien käsittelystä, vaan kokonaan uudesta tavasta hahmottaa maaseudun taloudellisia resursseja. Yksityismetsälaissa puututtiin metsien omistusoikeuteen eli miten ulkopuolinen taho sai oikeuden puuttua toisen omaisuuteen. Saiko yksittäinen maanviljelijä tehdä metsäomaisuudellaan enää mitä halusi? Vaikka yksityismetsäkeskustelu kohdistui etupäässä yksityismetsien hoidollisiin kysymyksiin, yksityismetsistä ei voinut myydä puuta enää vapaasti.

Jaana Laine on ottanut tehtäväkseen selvittää väitöskirjassaan, millaiset käytännöt vallitsivat yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden keskinäisessä puukaupassa 1920- ja 1930-luvulla. Erityisesti painotetaan yksityismetsänomistajien näkökulmaa. Tutkimusongelma ja näkökulman valinta ovat erinomaisia, sillä tähänastisissa historian väitöskirjatasoisissa tutkimuksissa (eikä juuri muussakaan tutkimuksessa) yksityismetsätalouden ongelmat eivät ole saaneet paljon huomiota. Pääpaino on ollut

metsäyhtiöiden metsäomaisuuden hankinnassa. Maa- ja metsätieteilijät ovat selvittäneet runsaasti yksityismetsänomistajien metsätaloudellista käytäytymistä, mutta tutkimukset käsittelevät pääosin toisen maailmansodan jälkeistä aikaa; tutkimukset painottuvat aikaan 1970-luvulta nykypäiviin.

Tutkimusongelmaansa Laine ratkaisee hakemalla vastauksia kysymyksiin millaiset puukaupan säännöt olivat ja miksi ja keiden toimesta ne mahdollisesti muuttuivat. Erityisesti painotetaan kysymystä, mitkä olivat yksityismetsänomistajien mahdollisuudet vaikuttaa puukaupan sääntöihin. Pidän hyvänä ratkaisuna sitä, että tutkimusongelman teoreettisena viitekehystenä käytetään klassista taloushistorian lähestymistapaa instituutioiden, organisaatioiden ja toimintaympäristön vuorovaikutuksesta.

Jaana Laineen käyttämä lähdeaineisto on väitöskirjassa riittävän kattava. Tällaisessa tutkimuksessa ongelmana on lähdeaineiston hajanaisuus. Kun mistään lähteestä ei saa selvillä koko puukaupan prosessia, se on luotava useasta erityyppisestä lähdeaineistosta. Puukaupan kirjoitettuihin sääntöihin on löydettävissä eri organisaatioiden arkistoista runsaasti arkistoaineistoa, mutta kun Laineen tarkastelussa pääpaino pannaan yksittäisen metsänomistajan ja ostajan näkemyksille, ei kirjoitettua lähdeaineistoa ole runsaasti.

Laineen onneksi Suomen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistossa on 344 kirjoittajan muistitietoaineisto, joka käsittää noin 11 500 sivua. Tämä aineisto muodostui ke-

ruukilpailussa, jonka järjestivät SKS:n Kansanrunousarkisto, Osuuskunta Metsäliitto ja Metsäliiton Viesti 1.10.1971–31.1.1972 välisenä aikana. Laine kuvaa seikkaperäisesti, miten muistitietoaineuksesta seulottiin lähdeaineisto väitöskirjaan. Aineistosta hän käyttää 45 kirjoittajan tekstejä. Tutkimuksen yhtenä keskeisenä ajatuksena on ollut, että tutkija tulkitsee vastaajien kokemuksia siten, että kuvaus vastaa heidän omia käsityksiään puukauppojen merkityksistä.

Lukijalle jää vähän epäselväksi kirjoittajien näkemyksien analysoinnissa käytetyn Atlas/TI -ohjelman anti ja ennen kaikkea yksityiskohdat primäriaineiston luomisesta ohjelmistoon. Olisi vaatinut hieman tarkempaa selvitystä, kuinka ohjelman tuloksia on tutkimuksessa raportoitu. Vaikka kirjoittajien oma ääni tuodaan tutkimuksessa hyvin esille suorina lainauksina, tehdyt tulkinnot ovat kuitenkin tutkijan tekemiä. Tässä suhteessa toivottavaa olisi ollut syventää muistitietoaineiston käytön problematiikkaa. Metsäkaupoissa ihmiset kertovat kokemuksistaan tai toisilta kuulluista kokemuksista. Erilaiset ihmiset, miehet, naiset, nuoret, vanhat kuten myös erilaisiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat ihmiset antavat kokemuksilleen erilaisia merkityksiä ja tuovat ne esiin omalla tavallaan. Se, mistä ja miten kertoja kertoo ja miten hän tulkitsee kokemaansa ja kertomaansa, saattaa ilmetä kirjoituksissa tarkoituksellisina valintoina.

Tämä pätee myös painettuihin lähteisiin. Niinpä olisin kaivannut jonkin verran enemmän

selvitystä yksityismetsätaloudesta käytyyn keskusteluun ja keskustelijoihin 1920-luvulla. Tutkimuksessa siteerataan paljon A. K. Cajanderin, A. B. Helanderin, Eino Saaren, K. T. Jutilan jne. käsityksiä. Oman asemansa johdosta he olivat huolissaan (aiheesta tai aiheetta) talonpoikien metsänkäytöstä, erityisesti kotitarvekäytöstä, jota pidettiin tuhlailevana ja metsätalouden raaka-ainehuoltoa uhkaavana.

Tutkimustuloksia esiteltäessä olisin kaivannut vastausta kysymykseen, oliko Itä-Suomessa alueellisia eroja puukauppojen teossa. Tekijä määrittelee tarkasti Itä-Suomen eri aluekriteereiden perusteella. Yksityismetsäkauppojen teossa oli varmasti eroja esim. rajakarjalaisten, kannakselaisten, eteläkarjalaisten ja pohjoiskarjalaisten metsänomistajien keskuudessa. Eri alueiden taloudellis-yhteiskunnalliset olot vaikuttivat varmasti puunmyyntiin. Esimerkiksi suojärveläisille talonpojille yksityismetsänomistus toteutui vasta vuonna 1922, sen jälkeen kun lahjoitusmaakysymys saatiin vihdoinkin ratkaistua, mutta pohjoiskarjalaiset isännät omistivat metsänsä jo lähes sata vuotta aiemmin. Pietarin läheisyys loi myös yksityismetsien käyttöön omat käytänteet. Kannakselta ja Laatokan pohjoispuoliselta alueella keskityttiin viemään halkoja Pietariin ennen rajan sulkeutumista. Itä-Suomen eri alueilla käräjille viedyt riitapaukset olisivat tarjonneet metsäkauppoihin ja yksityismetsälain rikkomuksiin oivan lähdeaineiston.

Jaana Laineen valitsema tutkimusaihe on tieteellisesti

merkittävä, sillä yksityismetsätalous on tärkeydestään huolimatta jäänyt vähän tutkimuksi historiatieteessä. Puukauppojen tutkiminen on lähteistöltään vaikea aihe; tutkijan on sirpaleista koottava jäsennely kokonaisuus. Laine on ensimmäisenä tutkijana perusteellisesti analysoinut 1970-luvun alkupuolella kerättyä muistitietoaineistoa, josta tehty käsikirjoitus jäi julkaisematta, koska muistitieto antoi liian kielteisen kuvan puukaupasta.

Monipuolisella aineistolla Jaana Laine pystyy osoittamaan vääräksi yleisen käsityksen, että 1920- ja 1930-luvulla metsäteollisuusyhtiöiden metsäherrat pettivät metsäkaupoissa lähes aina yksinkertaisia talonpoikia. Metsäteollisuusyhtiöiden ja ostajien suhtautuminen myyjiin muuttui 1930-luvun laman jälkeen. Metsäteollisuus alkoi kohdella myyjiä tasavertaisena osapuolena. Taustalla vaikutti metsänhoitolautakuntien ja -yhdistysten aktiivinen toiminta yksityismetsätalouden edistämiseksi ja kilpailu raaka-aineesta. Painettujen kauppakirjojen sisältöön myyjät eivät voineet vaikuttaa. Puukaupan pelisäännöissä 1930-luvulla muuttui kaksi keskeistä asiaa: kuka valitsi tehtävään kaupan puut ja miten puutavara mitattiin. Jälkimmäinen säilyi metsäteollisuudella, edellinen säilyi metsäomistajalla. Valtion rooli oli valvoa, etteivät hakkuut hävittäneet metsiä.

Erityisen huomion Laineen väitöskirja ansaitsee kurinalaisesta ja tiivistä tutkimustulosten esittelystä. Se sopii esimerkiksi kaikille väitöskirjan tekijöille.

Tapio Hämynen